

Zaostávající podprůměr: Česko se na evropském žebříčku genderové rovnosti propadá, je na 23. místě

10. 11. 2020, Praha | [Index genderové rovnosti](#) je žebříček, který každoročně zveřejňuje Evropský institut pro genderovou rovnost. Vychází už desátým rokem a Česko si na něm nevede nijak slavně – od začátku se propadlo o celých devět příček na současné 23. místo z 28 členských států EU. Rovnost pohlaví u nás dosahuje 56,2 bodů ze 100 možných. Hůře jsou na tom například Polsko, Slovensko, Rumunsko, Maďarsko nebo Řecko.

Index genderové rovnosti je číslo, které určuje, jak si členské státy Unie stojí v oblasti rovnosti pohlaví, skrze podrobné sledování celkem 31 indikátorů, rozdělených do šesti oblastí: práce, peníze, vzdělání, čas, rozhodování, zdraví. V každé z těchto oblastí je sledováno od tří do osmi indikátorů a situaci zemí je tak možné porovnat z hlediska každé oblasti i z hlediska každého jednoho indikátoru zvlášť. „Situaci u nás bychom mohli charakterizovat jako zaostávající podprůměr,“ říká socioložka Alena Křížková ze Sociologického ústavu Akademie věd ČR, která se genderovým nerovnostem věnuje dlouhodobě. „Problematické je, že od doby, kdy se Index vydává, nedošlo u nás vůbec k žádnému pokroku, spíše naopak. Propadáme se na poslední místa mimo jiné proto, že mnoho zemí prostě na vyrovnávání genderových nerovností aktivně pracuje a přijímá opatření, spravedlnost v životních podmínkách žen a mužů se pro ně stala součástí demokratických hodnot,“ dodává Křížková. Jak poznamenala také Evelyn Regner, poslankyně Evropského parlamentu a předsedkyně Komise pro ženská práva a genderovou rovnost, „rovnost nepadá z nebe“. Pokud na ní vlády aktivně nepracují, nic se nemění.

Jak si Česko vede v jednotlivých oblastech:

- **Nejhůře ze všech sledovaných oblastí je na tom Česko v oblasti rozhodování**, kde jsme získali pouhých 27,7 bodů ze 100. V praxi to znamená, že ženy nejsou zastoupeny v téměř žádných rozhodovacích pozicích jak v politice, tak v ekonomice, vědě, médiích i ve sportu. Například v představenstvu České národní banky není jediná žena, velmi nízké zastoupení mají ženy také v Českém olympijském výboru, v radách financujících vědecký výzkum, v Radě pro rozhlasové a televizní vysílání. Nízké zastoupení žen v rozhodovacích pozicích se velmi výrazně projevuje například na opatřeních, která mají zamezit šíření pandemie Covid-19. Ženy sice převládají v pozicích, které pandemii čelí v první linii, tedy ve zdravotnických a pečovatelských profesích, ale zcela chybí tam, kde je možné o způsobu boje s pandemií rozhodnout. Například v poradním orgánu vlády NERV jsou dvě ženy z celkového počtu osmnácti členů.

„Pokud je cílem rozhodování v oblasti politiky, ekonomiky i v sociální oblasti zlepšit životní podmínky zranitelných a znevýhodněných, nebo minimálně je nezhoršovat, pak je cestou brát v rozhodování v úvahu zkušenost žen, které mezi chudými a zranitelnými skupinami populace převládají. V politice by pomohlo pravidlo zipu v umisťování žen a mužů na kandidátní listiny, které je v jiných zemích již dost běžné. V ekonomice pak nastavení určitého cíle v podílu zastoupení žen na řídicích pozicích a v představenstvech firem a organizací (jako např. 40 % ve Francii a Finsku, 33 % v Belgii a Itálii),“ vyjmenovává Alena Křížková, jaká opatření již fungují v jiných zemích. „Stát by měl ženy do řídicích a dozorčích orgánů právnických osob s majetkovou účastí státu aktivně prosazovat,“ myslí si Křížková. Nelze totiž očekávat, že se situace napraví bez zásahů zvenčí – pozice žen je strukturálně dlouhodobě znevýhodněna třeba tím, že na jejich bedrech je stále naložena většina péče o rodinu a domácnost, zatímco rozhodování často probíhá netransparentně mimo pracovní dobu, neformálně v klubech nebo restauracích atd. Konkrétním příkladem rozhodnutí, které nezohledňuje ženskou zkušenost, je dlouhodobé uzavření škol, které způsobuje doslova nucený návrat žen k plotně. Jisté je, že dlouhodobé negativní dopady této situace pocítí všichni – ženy, muži i děti.

- **Velmi špatně si Česko vede také v oblasti času** na péči, práci v domácnosti a na vlastní individuální aktivity, kde ČR dosáhla pouze 57,3 bodů ze 100. Je zde oproti průměru EU výrazně větší rozdíl mezi podílem žen a podílem mužů, kteří denně o někoho pečují a denně vykonávají domácí práce a/nebo vaří. Naproti tomu více mužů než žen si užívá sportovní, kulturní nebo volnočasové aktivity každý den nebo několikrát týdně. Volnočasové aktivity jsou jako součást protipandemických opatření výrazně omezeny, zatímco potřeba péče a práce v domácnostech výrazně narostla. „Tento nárůst sice představuje potenciál rovnoměrnějšího rozdělení práce a péče mezi partnery, ale ukazuje se, že dochází spíše k jednostrannému nárůstu zátěže žen, a dá se spíše očekávat, že současné vládní opatření mají spíše negativní dopad na prohlubování této nerovnosti v rodinách,“ dodává Křížková.

- **V oblasti vzdělání dosáhla ČR pouze 58,4 bodů ze 100.** I když ženy v ČR už v současnosti dosahují v průměru vyššího vzdělání než muži, a proto jsme v této oblasti nedopadli tak špatně, stále máme co dohánět oproti vyspělým zemím EU v počtech absolventů a absolventek vysokoškolského vzdělání. Ještě mnohem více však zaostáváme v dalším indikátoru a tím je velmi nízký podíl žen a mužů v celoživotním vzdělávání. Velkým problémem v této oblasti také je, že ve středoškolském a vysokoškolském studiu jsou ženy koncentrovány v oborech zdravotnictví, péče, vzdělávání a v humanitních oborech, zatímco muži zde chybí a převládají v jiných oborech. Socioložka Hana Maříková ze Sociologického ústavu vysvětluje, proč je tato segregace dle pohlaví problém: „Ženy jsou více než muži ve škole směřovány do těch oborů, kde jsou pak při výkonu daných povolání potřebné dovednosti považované za ‚přirozené‘. Jedná se konkrétně o povolání v oblasti péče a výchovy. Chápání povolání tohoto typu jako pouhého prodloužení ‚přirozených‘ pečujících schopností žen, pro něž není třeba speciální vzdělávání ani zvyšování kvalifikace apod., pak slouží k odůvodnění nižšího finančního ohodnocení těchto povolání. V dlouhodobém důsledku je pak genderová stereotypizace oborů příčinou nejen mzdového znevýhodnění žen, ale i jejich nižších penzí.“

Ve škole by měli být chlapci i dívky vedeni ke svobodnému rozhodování, a ne k na stereotypech založenému výběru studijního oboru a posléze i povolání. Současné uzavření škol k příznivému vývoji rozhodně nepřispívá, protože hrozí nejen zaostávání ve vzdělávání, ale i sociální izolace dětí, nárůst násilí a prohlubování nerovností v životní úrovni domácností, které by mělo školní prostředí spíše smazávat.

- **V oblasti práce si ČR stojí celkem dobře**, a to především díky jedinému indikátoru, kde převyšuje průměr EU – míře zaměstnanosti na přepočtených plných úvazků. Tato míra u žen (49 %) i u mužů (67 %) je výrazně vyšší než průměr EU (42 % žen a 57 % mužů). Nemusí to ale nutně znamenat větší rovnost v zaměstnávání, částečně je to také způsobeno nízkou dostupností flexibilních forem práce. Pokud ženy pracují, pak na plné úvazky, protože jiné prostě nejsou – a to se negativně projevuje v jiných oblastech, například ve složitosti návratu na trh práce po rodičovské. Ženy tak kvůli nemožnosti sladit práci a péči častěji končí v prekarizovaných pozicích, s nižšími výděly a to se pak následně promítne do nižších důchodů. *„Česko je na tom špatně z hlediska flexibility a autonomie v práci. To se opět projevuje v současném nouzovém stavu, kdy vláda nařizuje práci na dálku. Pokud by se ze současné situace zaměstnavatelé poučili a na flexibilitu kladli větší důraz, byl by tu potenciál pro zlepšení situace pro pracující rodiče. Je ale potřeba, aby ta podpora směřovala ve stejné míře i na muže, aby i pro ně byly běžné zkrácené úvazky, například kvůli péči o děti,“* komentuje oblast práce Alena Křížková.

- **Nerovnosti na trhu práce se logicky významně promítají do oblasti peněz**. V té se sledují indikátory rovnosti v odměňování a ohrožení chudobou. Rozdíl mezi mzdami žen a mužů za stejnou práci na stejné pozici je v ČR dlouhodobě jeden z nejvyšších v EU. Přispívá k tomu několik faktorů: nerovnoměrné zastoupení v jednotlivých sektorech ekonomiky (ženy pracují častěji v méně hodnocených profesích), netransparentní způsob odměňování v soukromé i státní sféře a dlouhodobá diskriminace žen na trhu práce. Česko je na tom poměrně dobře v oblasti obecného ohrožení chudobou (zde jsme na tom naopak skoro nejlépe v celé EU), ale počínající ekonomická krize na tom může leccos změnit a ohroženy pak budou ty nejzranitelnější, již nyní nejvíce postižené skupiny, mezi kterými opět převažují ženy – matky samoživitelky, důchodkyně, migrantky, ale také lidé v exekucích, včetně zadlužených dětí a dospívajících. Například u matek samoživitelek, migrantek v podnikatelské sféře nebo v sektoru péče je nyní poměrně velká pravděpodobnost, že přijdou o práci, zároveň nemají vždy možnost čerpat sociální dávky. *„Pokud nebudou současně s protipandemickými opatřeními přijímána také opatření, která zabrání těmto lidem spadnout do chudoby, jako třeba náhradní výživné, zkrácení lhůt a zjednodušení žádostí o dávky, oddlužování a cílená podpora nízkopříjmových domácností, tak dojde k výraznému nárůstu chudoby u žen a dětí. Tito lidé se často drží nad propastí chudoby skrze překerní zaměstnání, ale ta jsou právě momentálně nejvíce ohrožená,“* vysvětluje Křížková.

- **Povzbudivou zprávou nakonec přináší oblast zdraví**, ve které ČR získala nejvíce, 86,3 bodů ze 100. Ani tady to ale není jednoznačné. V ČR je podprůměrný podíl žen i mužů, kteří se těší dobrému zdraví, jsme pod průměrem EU také v očekávané délce života a mírně podprůměrně jsme na tom i z hlediska zdravého životního stylu. Ale dosahujeme dokonce páté nejvyšší příčky z hlediska dostupnosti zdravotní péče. To je důležitá pozitivní zpráva v době, kdy české zdravotnictví prochází díky pandemii zatěžkávací zkouškou, kterou zatím ustálo. A pak jsou také oblasti úzce spojené s oblastí zdraví, které index zatím nesleduje, protože k nim nemá dostatek údajů, a zaměří se na ně až v budoucnu a které by nám mohly dobré skóre v této oblasti snadno zkazit – například míra násilí na ženách. Informace od podpůrných organizací pro oběti násilí na ženách ukazují, že v době omezení pohybu osob výskyt a brutalita násilí narůstá a vzrůstá i podíl neřešených a nedostatečně řešených případů.

Index genderové rovnosti by měl být v Česku významným příspěvkem k diskusi o protipandemických opatřeních a indikátory v něm sledované by měly hrát roli v dalším rozhodování. V současné chvíli klademe velký důraz na fyzické zdravotní dopady a makroekonomické ztráty, ale oblast psychických a sociálních dopadů – kde opět trpí hlavně ženy a děti – zůstává podceněná. *„Pokud to nebudeme řešit, je téměř jisté, že dojde k prohloubení nerovností a existenčních problémů zranitelných skupin populace,“* upozorňuje Křížková.

Pandemie Covid-19 nám tak v důsledku ukazuje, jak je ekonomická, sociální a genderová rovina propojená. Pokud se na rozhodování o opatřeních a komentování současné krize nepodílí ženy, vypadávají z diskuse zásadní témata a neřeší se pozice těch nejslabších a nejzranitelnějších. Konkrétním projevem je nesystematické, nedomyšlené a málo diskutované uzavírání škol, ke kterému ČR přistupuje jako skoro jediná v EU. Prodlužování distanční výuky zejména na základních školách bude znamenat dlouhodobé negativní dopady jak na postavení žen na trhu práce a životní úroveň jejich domácností, tak na psychický a kognitivní vývoj dětí.

Kontakt

Marie Heřmanová, oddělení Gender a sociologie, e-mail: marie.hermanova@soc.cas.cz

Alena Křížková, oddělení Gender a sociologie, e-mail: alena.krizkova@soc.cas.cz

